

Vraag:

Ik ben naar een Chagall-avond geweest (raamschilderingen Hadassa ziekenhuis). Thuis gekomen heb ik mijn gedachten er verder over laten gaan en de Bijbel geopend. En nu heb ik een vraag wat betreft de stam Dan. De stam Dan wordt als rechter voor het volk Israël gezien op deze Chagall-avond, maar Jakob zegt ook een gebed achter zijn profetie van Dan: "Heer op Uw heil wacht ik." Opnieuw heb ik de Bijbel er op nageslagen en in Openbaring 7 worden de 144.000 van Israël verzegeld, maar de stam Dan ontbreekt: "Toen hoorde ik het aantal van hen die het zegel droegen: honderdvierenveertigduizend in totaal, afkomstig uit elke stam van Israël. Twaalfduizend uit de stam Juda die het zegel droegen, twaalfduizend uit de stam Ruben, twaalfduizend uit de stam Gad, twaalfduizend uit de stam Aser, twaalfduizend uit de stam Naftali, twaalfduizend uit de stam Manasse, twaalfduizend uit de stam Simeon, twaalfduizend uit de stam Levi, twaalfduizend uit de stam Issachar, twaalfduizend uit de stam Zebulon, twaalfduizend uit de stam Jozef en ten slotte twaalfduizend uit de stam Benjamin die het zegel droegen." Een paar Joodse gedachten die ik las op internet noemen Dan niet. En het Sanhedrin zal niet Dan maar Juda zijn volgens hun gedachte. Kun je me hierover wat meer duidelijkheid verschaffen? Van vragen word je wijs, zegt een spreekwoord. Maar soms lijkt de verwarring daardoor toe te nemen. Op dezelfde vraag over Dan die ik jou hier stel kreeg ik van iemand het volgende antwoord: "Dan, ja, ik ben er vroeger mee bezig geweest. Dan staat trouwens wel in twee minder oude en dus minder betrouwbare handschriften. Het zou dus een foutje kunnen zijn, er staan zoveel foutjes in de Bijbel - niet in de hoofdlijnen. Ik zelf hecht er niet zo veel waarde meer aan. Mijn NIV Study Bible zegt: '... probably to make up 12 tribes since Dan is omitted. This omission is due perhaps to Dan's early connection with idolatry (Jdg 18:30), or to a tradition that the anti-christ was to come from that tribe...' Maar Dan's vroege afval tot afgoderij en dat de anti-christ uit Dan zou komen kunnen mij als redenen voor de omissie niet meer fascineren. Ik denk nu dat de twee minder oude manuscripten op dit punt wel eens betrouwbaarder zouden kunnen zijn." Tot zover. Uit sommige Joodse bronnen wordt me verteld dat het NT onbetrouwbaar is en nu beweert iemand dat er zoveel foutjes in de Bijbel staan. Maar het is nog geen Bijbels antwoord op mijn vraag. Ik hou me immers niet bezig met dingen buiten de Bijbel om. Misschien kun je me op mijn vraag een meer Bijbels uitleg geven.

Antwoord:

bedankt voor je mailtje met je vraag betreffende de stam Dan. Het zal wel een hele interessante avond geweest zijn. De raamschilderijen van Chagall in het Hadassa ziekenhuis te Jeruzalem zijn mij bekend. Ansichtskarten van elke aparte raamschilderij zijn per stam verkrijgbaar bij het Joods Historisch Museum te Amsterdam. Prachtig! Terecht werd de stam Dan als rechter voor het volk Israël gezien op deze Chagall-avond, want het Hebreeuwse woord "dan" betekent namelijk ook "richten" ofwel "het recht handhaven". Op je vraag waarom de stam Dan bij de opsomming van de 144.000 in Openbaring 7:4-8 ontbreekt, zal ik hieronder nader ingaan en ik hoop dat ik je dan meer duidelijkheid kan verschaffen. Ik zal mijn best doen om je in elk geval te schrijven hoe ik erover denk.

Dat er uit de stam Dan geen verzegelden zijn zou volgens sommige bijbeluitleggers verband houden met de profetische woorden van Ya'aqov [Jakob], waar Dan als een slang wordt voorgesteld (B'reshit [Genesis] 49:17). Daarom zijn deze uitleggers ook van mening dat de anti-christ mogelijk uit de stam Dan zou komen. Daarbij wordt ookgedacht aan Yir'm'yahu [Jeremia] 8:16-17. Dan is immers heel negatief in de TeNaCH. De eerste G'dslasteraar kwam uit de stam van Dan. Dan heeft openlijk de afgoderij ingevoerd, een gouden kalf stond in Dan. In Shoftim [Richteren] 17 en 18 valt na te lezen dat de stam Dan geen grondgebied binnen Israel had, en zich wendde tot afgoderij. Eigenlijk had Dan in principe wel een erfdeel in Israel (zie o.a. in Y'hoshua [Jozua] 19: 40), maar op de een of andere manier konden ze het toch niet krijgen. Vervolgens namen ze een stad in die ze Dan noemden in het gebied van Naftali. Hoe dan ook, volgens de meeste bijbeluitleggers worden de Daniëten in Openbaringen 7 overgeslagen omdat zij de eersten geweest zijn, die zich tot afgoderij begeven hebben en de kalveren van Yerov'am [Jerobeam] te Dan hebben geherbergd (M'lachim alef [1 Koningen] 12), omdat zij ook onder de eersten zijn geweest, die door de heidenen zijn weggevoerd (M'lachim bet [2 Koningen] 16) en onder deze verstrooid zijn gebleven. Daarom wordt volgens hen de stam van Dan ook na de wederkeer der Israëliëten uit de ballingschap van Babel niet meer onder de Israëlitische stammen in het eerste boek der Kronieken geteld. Uit dit alles trekken derhalve deze bijbeluitleggers de

conclusie dat er voor de rebellie die met Dan geassocieerd wordt, in het herstelde Israël geen plek is en de stam Dan daarom ook niet vertegenwoordigd kan zijn in de 144.000. Ik kan me daar toch niet helemaal in vinden. Dat Dan in de loop der geschiedenis vanwege zijn afgoderij en wandaden zijn erfdeel in het land Kanaan verkwanseld heeft, klopt natuurlijk wel, maar dat hij daardoor ook zijn erfdeel in G'ds Koninkrijk verloren zou hebben gaat mij te ver, want ik kan me zo voorstellen dat de rest van Israël het er eigenlijk ook niet veel beter heeft afgebracht als wij kijken wat die allemaal gedaan hebben. Ik vind het daarom toch wel vreemd, dat de andere stammen wel, maar Dan niet in de opsomming van de 144.000 in voorkomen, toch vraag me niet wat de exacte reden is, want die weet ik ook niet. Wat ik wel weet, is dat de stam Dan wel degelijk een deel zal hebben in het Messiaanse vrederijk. In Y'chez'q'el [Ezechiël] 48:1 staat Dan namelijk wel genoemd voor een erfdeel in het duizendjarig rijk. De stam Dan komt in Ezechiël wel degelijk weer voor in de nieuwe verdeling van het land, namelijk als elke stam een plekje krijgt in stroken boven elkaar. Dus wat dat betreft is het enerzijds wel opmerkelijk, dat onder de 144.000 verzegelden in het boek van de Openbaringen de stam van Dan niet vermeld wordt, maar aan de andere kant wil dat dus nog niet zeggen dat Dan in de eindtijd helemaal niet meer zou meetellen.

De gedachte dat de antichrist uit de stam Dan zou komen is dus met name gebaseerd op een negatieve uitleg van het gebed dat Ya'aqov [Jakob] over zijn zoon Dan uitsprak, waarin hij Dan vergelijkt met een slang. Die slang is volgens deze uitleggers de oude slang en dat zou dan de Antichrist moeten zijn. Dit is een uitleg, die mij eerlijk gezegd wat vergezocht lijkt, want de vergelijking van Dan met een slang hoeft helemaal niet negatief opgevat te worden. Ya'aqov kan het namelijk ook best wel positief bedoeld hebben als je rekening houdt met het feit dat Dan immers geen zoon was van een der beide wettige echtgenotes van Ya'aqov, maar van de slavin Bil'ha en ook als zodanig werd behandeld, alsook met de betekenis van zijn naam. Dan betekent namelijk "richten" ofwel "recht verschaffen". Hoewel Dan de zoon van een slavin was, bad Ya'aqov voor hem, dat hij evengoed, overeenkomstig zijn naam, zijn volk zal richten als een van de stammen van Israël. Toch als zoon van de slavin bevond Dan zich na de dood van zijn vader, die hem toen niet meer in bescherming kon nemen, toch wel in een eigenaardige positie, want enigszins minder geacht dan de andere zonen uit Lea of Rachel was hij genoodzaakt om de voorzichtigheid van de slangen in beoefening te brengen. Daarom wordt hij door Ya'aqov met een slang vergeleken, die door slimheid of list moet winnen. Dat kwam later zelfs heel duidelijk naar voren in het verhaal van Shim'shon [Simson], die uit de stam Dan was en Israël heeft gericht ofwel recht verschaft heeft voor zijn volk, dat hij verlost heeft uit de hand der Filistijnen. Toen hij de afgodentempel omver rukte onder de Filistijnen, die op het dak ervan waren, heeft hij als het ware in de hielen van het paard gebeten zodat zijn berijder achterover viel, precies zoals Ya'aqov in zijn beeldspraak in B'reshit [Genesis] 49:17 aangekondigd had. Uit Dan kwam dus Shim'shon [Simson] voort, de meest gevierde onder de richters, die echter meer door slimheid heeft uitgemunt dan door echte heldenmoed, alhoewel ook die best wel aanwezig was. De conclusie die ik hieruit trek is dus, dat wij ons oordeel over de stam Dan niet moeten baseren op zijn al dan niet negatieve vergelijking met een slang in vers 17, maar in de eerste plaats op de positieve belofte in vers 16: "Dan zal zijn volk richten als een der stammen Israels." (NBG-vertaling) ofwel "Dan, hij zal het recht van zijn volk handhaven, want hij hoort bij de stammen van Israël!" (Groot Nieuws vertaling). Ik vind het daarom ook heel bijzonder dat Ya'aqov in vers 18 aan toevoegt: "Op uw heil wacht ik, Adonai!", hetgeen hij bij zijn overige zonen niet deed...

Met vriendelijke groet,
Werner Stauder